

УДК 341.231.14:323.14

Н. В. Дрьоміна-Волок

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ РОЗСЛІДУВАТИ МОЖЛИВІ РАСИСТСЬКІ МОТИВИ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Обов'язок держави захищати осіб, що перебувають під її юрисдикцією, від проявів расової дискримінації є фундаментальним принципом міжнародного антидискримінаційного права. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації у статті 6 проголошує: «Держави-учасниці забезпечують кожній людині, на яку поширюється їх юрисдикція, ефективний захист і засоби захисту через компетентні національні суди та інші державні інститути в разі будь-яких актів расової дискримінації, що посягають, порушуючи цю Конвенцію, на їх права людини та основні свободи...» [1].

Сучасне міжнародне право визнає міжнародно-правову заборону расової дискримінації нормою *jus cogens*. Зобов'язання дотримуватись цієї норми, відповідно, набули універсального характеру *erga omnes* («зобов'язання по відношенню до усіх» — лат.) [2]. Виконуючи свої зобов'язання, держави повинні імплементувати міжнародно-правові антидискримінаційні норми у своє національне право і неухильно їх виконувати. Порівняно швидкий процес міжнародно-правового визнання дискримінації як забороненої поведінки, в умовах ще існуючої психологічної упередженості, певною мірою не відповідає внутрішнім соціальним тенденціям [3]. Расова, національна або релігійна відмінність залишилась криміногенним фактором, хоча мотиви, наміри, причини злочинної дискримінаційної поведінки суттєво трансформувались.

Першим кроком на шляху вирішення проблеми расової дискримінації є її визнання. Моніторинг Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України Н. І. Карпачової свідчить, що кількість ксенофобських злочинів в Україні залишається значною. Разом із тим Н. І. Карпачова відзначає таку проблему, як розбіжність реальної ситуації із кількістю злочинів, вчинених на ґрунті ненависті, з офіційною статистикою та інформацією правоохоронних органів, що, насамперед, пов'язано із намаганням кваліфікувати переважну кількість — до 70 % ксенофобських злочинів як злочини, вчинені за ст. 296 Кримінального кодексу України — хуліганство [4].

Сучасне право більшості країн криміналізує будь-які прояви насильницької нетерпимості. Спільною ознакою всіх подібних діянь є ненависть, пов'язана з расою, національністю, етнічним походженням, релігією або іншими ознаками, властивими потерпілому. Дискримінаційні злочини є поправним не тільки кримінального права, але й фундаментальних основ рівності, справедливості та поваги до природних прав людини. Починаючи з кінця 80-х рр. ХХ століття у західній юриспруденції, соціології і політиці дістала широкого поширення концепція злочинів ненависті («*hate crimes*»). Прийнято вважати, що першим, хто виніс на публічну дискусію термін «злочин ненависті», був

американський конгресмен, суддя Джон Коньєрс, на слуханнях Конгресу у 1985 р. В результаті прийнятий Конгресом США у 1990 р. «Hate Crime Statistics Act» визначив «злочин ненависті» як будь-яке насильство, що спрямовано на представників груп, об'єднаних певною ідентичністю» [5]. На сьогодні термін «*hate crime*» впроваджений у законодавство багатьох країн, його можна розглядати як юридичну кваліфікацію особливого роду злочинів, вчинених під впливом почуття крайньої ворожості, ненависті.

Расово вмотивовані злочини, які підпадають під визначення «злочинів на ґрунті ненависті» є найбільш тяжкими проявами дискримінації. Як відзначає А. В. Савченко, «ненависницьким» посяганням властива особлива підступна мотивація: расова, етнічна, релігійна ворожнеча та розбрат, сексуальна агресія, садизм, специфічна помста та інші низькі мотиви. Вчиняючи, здавалося б загальнокримінальні злочини проти особи чи власності, злочинці трансформують звичайну (некваліфіковану) чи корисливу мотивацію у вузькоособистісну, реалізують свою ненависть...» [6]. В цілях боротьби з расовою дискримінацією і виконання міжнародно-правових зобов'язань Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» від 5 листопада 2009 р. чинний Кримінальний кодекс було доповнено вказівкою на «мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості» (ч. 2 ст. 115); з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості»; ч. 2 ст. 121; ч. 2 ст. 122; ч. 2 ст. 126; ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129) як кваліфікуючі обставини; змінена редакція ст. 161 («Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань»), що передбачає відповідальність за «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками», і ст. 300 («Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію») [7]. Стаття 67 ККУ передбачає в числі обставин, які обтяжують покарання, «вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату».

Залишаючи осторонь істотні, на наш погляд, недоліки в кримінально-правовому механізмі протидії расовій дискримінації, відзначимо, що кримінальне законодавство, тим не менше, дає певний інструментарій для боротьби із злочинами ненависті, вчиненими на ґрунті расової дискримінації. Цим інструментарієм необхідно користуватися. Втім, в Україні дотепер зберігається тенденція не кваліфікувати расистські напади як злочини на ґрунті ненависті. «Навіть тоді, коли є однозначні підстави для кваліфікації злочину як здійсненого на ґрунті ненависті (у тому числі, свідчення самих злочинців), кримі-

нальні справи порушуються за статтями «хуліганство» або «завдання тілесних ушкоджень» — у тих випадках, коли справи взагалі порушуються. Водночас правопорушникам нерідко вдається, фактично, уникнути відповідальності» [8].

Відомий український політолог завідувача відділом Інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України І. Кресіна пише: «Незважаючи на численні експертні висновки науковців Інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Курача НАН України та інших установ, зроблені на відповідні запити правоохоронних органів, слідчі, прокурори відмовляються від кваліфікації злочинів саме за цією підставою, прагнучи «перевести стрілки» на хуліганські вчинки (якщо це напади) чи недостатність доказів щодо умислу на розпалювання ворожнечі в цих діях (якщо йдеться про ксенофобські публікації в ЗМІ)» [9].

Слід підкреслити: викриття ймовірних дискримінаційних мотивів у діях винних осіб є не лише вимогою внутрішнього права України, але і прямим міжнародно-правовим зобов'язанням держави, що впливає, в числі іншого, з положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [10]. Пряма констатація та інтерпретація цього зобов'язання міститься в ряді рішень Європейського Суду з прав людини, який у своїй практиці вирішує питання щодо порушення положень Європейської Конвенції державами. Стаття 14 («Заборона дискримінації») Конвенції встановлює, що «користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою». Протокол № 12 до Конвенції в ч. 1 ст. 1 («Загальна заборона дискримінації») проголошує: «Здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження або за іншою ознакою».

У справі *Nachova and Others v. Bulgaria* Палата Європейського Суду у рішенні від 26 лютого 2004 р. встановив порушення ст. 14, взятої у поєднанні зі ст. 2 Конвенції (право на життя). Як виходить з матеріалів справи, двоє молодих чоловіків циганського походження — К. Ангелов та К. Петков — були військово-вослужбовцями. Вони самовільно покинули гауптвахту, де відбували дисциплінарне покарання. При затриманні К. Ангелова і К. Петкова майор поліції Г. застосував зброю. Від отриманих поранень обидва молодих чоловіка померли при транспортуванні в госпіталь. Один з очевидців затримання стверджував, що поліцейські вели стрілянину, а в якийсь момент Г. націлив на нього зброю і образив, прокричавши: «Ви, бісови цигани!».

Палата ЄСПЛ прийшла до висновку, що по-перше, Болгарія не навела достатніх доказів відсутності дискримінаційного мотиву з боку правоохоронних органів при застосуванні зброї; по-друге, мало місце неналежне проведення

слідства, зокрема, не були досліджені расові мотиви, що обумовило рішення Суду про порушення матеріальних та процесуальних аспектів ст. 14.

Велика Палата, переглядаючи справу, наголосила на важливості протидії расизму та дискримінації, зазначивши наступне: «Дискримінація — це відмінне поводження без об'єктивного та достатнього обґрунтування з особами, які перебувають у відносно схожому положенні (*Willis v. the United*). Расове насильство — особливо серйозна форма знущання над людською гідністю. Враховуючи його пагубні наслідки, воно вимагає від влади особливої пильності та рішучих заходів. Влада повинна вжити всіх можливих заходів для боротьби з расизмом і расовим насильством, сприяючи, таким чином, затвердженню демократичного погляду на суспільство, в якому культурна різноманітність сприймається не як загроза, а як джерело багатства» [11].

Розглядаючи питання порушення ст. 14 в комбінації з процесуальним аспектом ст. 2, Велика Палата підтвердила підхід Палати у цій справі щодо процесуального зобов'язання держави розслідувати можливі расистські мотиви насильницьких дій. Суд підкреслив, що держави-учасниці мають загальне зобов'язання відповідно до ст. 2 Конвенції проводити ефективне розслідування інцидентів, пов'язаних з позбавленням життя та «...це зобов'язання повинне виконуватися без дискримінації, як цього вимагає стаття 14 Конвенції... Якщо є підозра, що расистські мотиви були причиною насильницьких дій, вкрай важливо, щоб офіційне розслідування було проведено належним чином і неупереджено, з урахуванням необхідності постійно нагадувати про небезпеку расизму та расової ненависті для суспільства та підтримувати впевненість меншин у здатності влади захистити їх від расового насильства. Дотримання державою позитивних зобов'язань по статті 2 Конвенції вимагає, щоб національна правова система демонструвала ефективність застосування кримінального права проти винних у незаконному позбавленні життя іншої людини, незалежно від расового або етнічного походження жертви (*Menson and Others v. the United Kingdom*)». Суд зазначив, що при розслідуванні випадків насильства та, зокрема, смерті від рук представників органів влади, держави мають додаткове зобов'язання вжити всіх необхідних заходів з викриття будь-яких расистських мотивів та зі встановлення ролі расової ненависті або расової упередженості у цих подіях. Нездатність або небажання діяти відповідно та відношення до насильства, мотивом якого є расова ненависть, означає ігнорування з боку держави особливого характеру діянь, які порушують фундаментальні права людини, та може вважатись прикладом відмінного поводження, яке суперечить ст. 14 Конвенції. Держави-учасниці зобов'язані створити правові та організаційні умови, які б забезпечили ефективне розслідування випадків застосування надмірної сили та вбивства на расовому ґрунті, аби зберегти віру людей в неупереджену дієвість їхніх правоохоронних систем [12].

Суд визнав, що на практиці часто дуже складно довести наявність расової мотивації. Зобов'язання держави-відповідачки розслідувати ймовірні расистські мотиви — це вимога прикласти максимум зусиль до розслідування таких ймовірних мотивів. Влада має вжити належних заходів зі збору та збереження

відповідних доказів, докласти всіх можливих практичних зусиль з метою виявлення істини та в результаті прийняти обґрунтовані, неупереджені та об'єктивні рішення, не упускаючи підозрілі факти, які можуть вказувати на расове насильство. Велика Палата пояснила, що обов'язок влади розслідувати можливість наявності зв'язку між расовою упередженістю та насильницькою дією є частиною її процесуальних зобов'язань згідно зі ст. 2 Конвенції, але також може розглядатися як частина її зобов'язань по ст. 14 Конвенції у комбінації зі ст. 2 — забезпечення права на життя, без якої б то ні було дискримінації [13].

Застосовуючи ці принципи до даної справи, Суд встановив, що болгарська влада не провела належного розслідування смертей п. Ангелова та п. Петкова і таким чином порушила ст. 2 Конвенції. Розглядаючи це питання крізь призму численних доказів існування в Болгарії упередження і ворожого ставлення до ромів, Велика Палата дійшла висновку, що фактичні докази ймовірного расистського поводження з боку поліцейських вимагали більш уважного вивчення з боку держави. Расистські вислови щодо представників меншин з боку правоохоронних органів під час проведення операцій із використанням сили свідчать про расову нетерпимість як основу насильства, й отже, подібні факти мають бути ретельно перевірені. Підсумовуючи, Суд зазначив, що і слідчий, і прокурори мали правдоподібну інформацію, якої мало би бути достатньо для розслідування вірогідних расистських мотивів дій, які привели до смерті двох чоловіків. Втім, вони не перевірили цю інформацію. Результатом неналежного розслідування, метою якого було захистити майора Г. від кримінальної відповідальності, стало ігнорування фактів та припинення справи. Розглянувши всі факти та обставини, Суд постановив, що «влада не виконали своїх зобов'язань згідно зі статтею 14 Конвенції в поєднанні зі статтею 2 з вжиття всіх можливих заходів щодо розслідування питання про те, чи зіграла дискримінація яку-небудь роль у даних подіях» [14].

Велика Палата у своєму рішенні від 6 липня 2005 р. ухвалила одноголосно, що, у зв'язку із загибеллю К. Ангелова та К. Петкова, мало місце порушення ст. 2 (право на життя) Європейської конвенції з прав людини. Також одноголосно судді визнали, що було порушення ст. 2 Конвенції у зв'язку з тим, що органи влади не провели ефективного розслідування загибелі п. Ангелова та п. Петкова. Одинадцятьма голосами проти шести Велика Палата ухвалила, що (у зв'язку з обвинувальним твердженням, що події, які призвели до загибелі п. Ангелова та п. Петкова, становили акт расистського насильства) порушення ст. 14 (заборона дискримінації), взятої у поєднанні з матеріальним аспектом ст. 2 Конвенції не мало місця. Разом із тим судді визнали одноголосно, що було порушення ст. 14, взятої у поєднанні з процесуальним аспектом ст. 2 Конвенції (у зв'язку з непроведнням органами влади розслідування можливої наявності расистських мотивів у діях, які спричинили загибель п. Ангелова та п. Петкова).

Висновки Великої Палати стосовно процесуальних аспектів ст. 14 знайшли розвиток у справі *Šečić v. Croatia* (2007 р.) [15]. Суд розглядав заяву, яку подав громадянин Хорватії ромської національності. Заявник стверджував, що він

був жорстоко побитий групою скінхедів, яка активно брала участь у численних нападах на представників ромського населення. Йому були заподіяні тяжкі фізичні та психічні травми. Заявник звернувся до правоохоронних органів відразу ж після нападу і в наступні роки надсилав численні листи до поліції з прикметами нападників та іншою інформацією, яка б могла допомогти в їх ідентифікації, вимагаючи проведення розслідування та притягнення до відповідальності винних осіб. Незважаючи на ці звернення, зусилля, що були прикладені владою для з'ясування обставин нападу, виявлення та покарання нападників були неналежними. На час розгляду справи у ЄСПЛ, більше восьми років після інциденту, розслідування офіційно все ще було відкрито та перебувало у досудовому етапі. Суд встановив, що ст. 3 (заборона катування) Конвенції також може означати позитивне зобов'язання держави проводити офіційне розслідування, крім того, таке позитивне зобов'язання відноситься не тільки до випадків жорстокого поводження з боку представників державних органів; влада повинна була вжити всіх можливих заходів з виявлення доказів по даній справі. У цьому контексті це зобов'язання означає обов'язок проведення невідкладного та оперативного розслідування. Обставини справи свідчили, що протягом семи років поліція не пред'явила обвинувачень жодній особі та не передала справу до суду.

Урядом Хорватії були представлені документи по даній справі, які, серед іншого, містили свідчення заявника та кількох свідків, однак, згідно із заявами поліції, вони не були достатніми для подальшого розслідування. Однак поліцією все ж було встановлено, що напад був вчинений членами групи, яка брала участь у подібних нападах у минулому. Поліція, втім, не перевірила цю інформацію, не допитала членів цієї групи і не здійснила інші необхідні заходи. У цілому, Суд встановив, що поліція не проводила належним чином розслідування, та вирішив, що нездатність просунути в розслідуванні справи або протягом тривалого часу одержати докази з метою встановлення та арешту зловмисників вказує на те, що розслідування не відповідає вимогам ст. 3 Конвенції [16].

Суд підкреслив, що за визнанням уряду та поліції, було відомо, що нападники ймовірно належали до групи скінхедів, яка за своєю природою регулюється екстремістською та расистською ідеологією. Тому є неприпустимою ситуація, коли поліція, володіючи інформацією, що дії зловмисників, скоріше за все, були вчинені на ґрунті етнічної ненависті, не проводить належним чином розслідування для виявлення та притягнення до відповідальності винних у злочині осіб. Суд вирішив, таким чином, що мало місце порушення ст. 14 у поєднанні з процедурним аспектом ст. 3 [17].

Таким чином, практика Європейського Суду з прав людини переконливо свідчить про те, що важливим аспектом імперативного зобов'язання держав забезпечувати кожній людині, на яку поширюється їх юрисдикція, ефективний захист від будь-яких актів расової дискримінації, є процесуальне зобов'язання здійснювати належне розслідування обставин, пов'язаних з фактами, які могли б свідчити про расове підґрунтя правопорушень, і робити зусилля до

того, щоб не допустити безкарність винних осіб. Неналежне ставлення держави до виявлення можливої расової ненависті як мотиву вчинення протизаконного діяння або умисне ухилення від визнання наявності такого мотиву є прямим порушенням міжнародно-правових зобов'язань і обумовлює необхідність оперативного реформування юридичної та інституціональної систем стримання та покарання проявів расової дискримінації.

Література

1. The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965). — United Nations, Treaty Series. Vol. 660. P. 195. — Art. 5.
2. Barcelona Traction, Light and Power Co. Ltd. (Belg. v. Spain), 1970 I.C.J. 3, 32 (Feb. 5).
3. Lopez Ian F. H. The Social Construction of Race: Some Observations on Illusion, Fabrication, and Choice // Harvard Civil Rights—Civil Liberties Law Review. — 1994. — N 29.
4. Стан дотримання Україною європейських стандартів з прав і свобод людини. Спеціальна Доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з нагоди 60-річчя Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. — К., 2010. — С. 60.
5. Hate Crime // Papers from the 2006 and 2007 Stockholm Criminology Symposia / ed. by Joanna Goodey & Kauko Aromaa. — Publication Series. — N 5.
6. Савченко А. В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 1. — С. 174–177.
7. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 5. — Ст. 43.
8. Буткевич М. Расизм і ксенофобія в Україні: роль правоохоронних органів у подоланні негативних наслідків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: noborders.org.ua/sfery-dijalnosti/ksenofobiya/rasyzm-i-ksenofobiya-v-ukrajini-rol-pravoohoronnyh-orhaniv-u-podolanni-nehativnyh-naslidkiv/
9. Кресіна І. До питання про прояви дискримінації на расовому та етнічному ґрунті // Політичний менеджмент. — К., 2007. — № 4. — С. 31–39.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950) [Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950). European Treaty Series (ETS) N 5] // Голос України. — 2001. — 10 січ.
11. Nachova and Others v. Bulgaria, 2005-VII, Application Nos. 43577/98, 43579/98. — ECHR Judgment of 06 July 2005. — Para. 145.
12. Ibid. — Para. 159.
13. Ibid. — Para. 160.
14. Ibid. — Paras. 162–168.
15. Šečić v. Croatia, Application No. 40116/02, — ECHR Judgment of 31 May 2007.
16. Ibid. — Paras. 53–59.
17. Ibid. — Paras. 66–69.

Анотація

Др'оміа-Волок П. В. Зобов'язання держави розслідувати можливі расистські мотиви насильницьких дій в інтерпретації Європейського суду з прав людини. — Стаття.

У статті аналізується практика Європейського суду з прав людини щодо зобов'язання держави здійснювати належне розслідування обставин, пов'язаних з фактами, які могли б свідчити про расове підґрунтя правопорушень, і докладати зусиль до того, щоб не допустити безкарність винних осіб. Наголошується, що неналежне ставлення держави до виявлення можливої расової ненависті як мотиву вчинення протизаконного діяння або умисне ухилення від визнання факту наявності такого мотиву є прямим порушенням міжнародно-правових зобов'язань та обумовлює необхідність оперативного реформування юридичної та інституціональної систем стримання та покарання проявів расової дискримінації.

Ключові слова: расова дискримінація, міжнародне антидискримінаційне право, дискримінаційні злочини, расистський мотив злочину, Європейський суд з прав людини.

Аннотация

Дремина-Волок Н. В. Обязательство государства расследовать возможные расистские мотивы насильственных действий в интерпретации Европейского суда по правам человека. — Статья.

В статье анализируется практика Европейского суда по правам человека относительно обязательства государства осуществлять надлежащее расследование обстоятельств, связанных с фактами, которые могли бы свидетельствовать о расовой основе правонарушений, и прилагать усилия к тому, чтобы не допустить безнаказанности виновных лиц. Отмечается, что ненадлежащее отношение государства к выявлению возможной расовой ненависти как мотива совершения противозаконного деяния или умышленное уклонение от признания факта наличия такого мотива является прямым нарушением международно-правовых обязательств и обуславливает необходимость оперативного реформирования юридической и институциональной систем сдерживания и наказания проявлений расовой дискриминации.

Ключевые слова: расовая дискриминация, международное антидискриминационное право, дискриминационные преступления, расистский мотив преступления, Европейский суд по правам человека.

Summary

Dromina-Voloc N. V. State's Obligation to Investigate Possible Racist Grounds of Violent Acts in the Interpretation of the European Court of Human Rights. — Article.

The article examines the practice of the European Court of Human Rights in determining the scope of a State's obligation to carry out proper investigation of the circumstances surrounding the facts, which could indicate the racial grounds of crimes, and to make efforts to prevent the impunity of perpetrators. It is emphasized that the improper attitude of the state through its law enforcement agencies in identifying possible racial hatred as a motive of committing illegal acts, or intentional failure to recognize the existence of such a motive is a direct violation of international obligations and requires prompt reforms of the legal and institutional systems of deterrence and punishment of racial discrimination.

Keywords: racial discrimination, international anti-discrimination law, discriminatory crimes, the racist motive of crime, the European Court of Human Rights.

УДК 347.1

В. С. Петренко

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Актуальність теми. Конструкція юридичної особи формувалася протягом тривалого часу під впливом різних історичних умов. Її сутність намагалися пояснити різні теорії. Підходи іноземних науковців, розроблені переважно в XIX та на початку XX століття, були відображенням економічних відносин у відповідних країнах того часу. Вітчизняні концепції щодо сутності юридичних осіб формувалися в умовах командно-адміністративної економіки і стосувалися юридичних осіб державної форми власності.

Метою цієї статті є визначення загальних рис та особливостей правового статусу юридичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин.

Основною науковою проблемою, що викликає найбільші дискусії, є питання про носіїв властивостей юридичної особи. Залежно від відповіді на питання про те, що стоїть за поняттям юридичної особи, різні теорії юридичної особи можна розділити на дві великі групи: